

گنجینه‌ی تبریز

• رحیم نیکبخت

پژوهشگر تاریخ و فرهنگ آذربایجان

■ کتاب‌شناسی توصیفی نسخ خطی و چاپ سنگی کتابخانه مرکزی دانشگاه تبریز
 ■ سیدمحمدتقی علوی
 ■ تبریز، دانشگاه تبریز، چاپ اول، ۱۳۸۸، تعداد صفحات: ۱۷۳

سید محمدتقی علوی، که توجه و علاقه خاصی به امر پژوهش و تحقیق دارد، در اقدامی شایسته دست به تألیف و انتشار کتاب‌شناسی توصیفی نسخ خطی و چاپ سنگی کتاب‌خانه‌ی مرکزی دانشگاه تبریز زد. به منظور حفظ و نگهداری و اطلاع‌رسانی منابع موجود، با همکاری آقای جلیل رخشان‌پور این فهرست تهیه شده است. مجموعه نسخ خطی و چاپ سنگی معرفی شده در کتاب فوق، در مخزن شماره‌ی ۳ کتاب‌خانه‌ی مرکزی دانشگاه تبریز نگهداری می‌شوند. این کتاب‌خانه با موجودی بیش از یک‌صد هزار جلد کتاب از کتاب‌خانه‌های مهم در تبریز و آذربایجان است.

در این کتاب پانصد و شصت و یک نسخه خطی و چاپ سنگی معرفی شده است. گرچه تعداد کتاب‌های چاپ سنگی بیش از نسخ خطی موجود در این کتاب‌خانه است، با این حال لازم است محققان و نسخه‌پژوهان از نسخه‌های موجود مطلع شوند که این کتاب بر آن است به شیوه‌ای علمی به این نیاز پاسخ دهد. در پایان کتاب، فهرست عناوین کتاب‌ها نیز درج شده است. طرح جلد کتاب نیز جالب است.

پی‌نوشت

۱. ر. ک به: محمدحسین رحیمی، کتاب‌خانه در ایران، تهران، مؤسسه پژوهش‌های فرهنگی، ۱۳۸۱.
۲. کتاب‌خانه مرکزی تبریز کتاب‌خانه مجهز و بزرگی است که کتاب‌های خطی بزرگانی چون حاج محمد نخجوانی در آن نگهداری می‌شود.
۳. برای اطلاع بیشتر: ر. ک به: صمد اسمعیل‌زاده، رحیم نیکبخت، زندگی و مبارزات شهید آیت‌الله قاضی طباطبایی، تهران، مرکز اسناد انقلاب اسلامی، ۱۳۸۰.
۴. ر. ک به: اوراق عتیق. مجموعه مطالعات متن‌پژوهی، نسخه‌شناسی و فهرست‌نگاری، به کوشش سیدمحمدحسین حکیم، تهران، کتاب‌خانه موزه و مرکز اسناد مجلس شورای اسلامی، ۱۳۸۹. فهرست نسخه‌های خطی دو کتاب‌خانه در آذربایجان به قلم استاد علی صدرایی خوبی و فهرست نسخه‌های خطی کتاب‌خانه‌ی امام جمعه‌ی زنجان به قلم استاد سید جعفر حسینی اشکوری
۵. برای اطلاع ر. ک به: بحران آذربایجان، خاطرات آیت‌الله میرزا عبدالله مجتهدی تبریزی، به کوشش رسول جعفریان، تهران، مؤسسه مطالعات تاریخ معاصر ایران، ۱۳۸۲.
۶. ر. ک به: میروود یونسی، فهرست کتاب‌خانه ملی تبریز، کتب خطی اهدایی مرحوم حاج محمد نخجوانی، تبریز، کتاب‌خانه‌ی ملی تبریز، ۱۳۴۸.
۷. نشر به دانشکده ادبیات دانشگاه تبریز از نشریات مهم و معتبر ادب‌پژوهی مختصر و ممتازی در ایران بوده است.

شناسایی و دسترسی به منابع و مآخذ شرط اولیه تحقق یک تحقیق است، پراکندگی و عدم شناسایی منابع خطی از جمله مشکلات نسخه‌پژوهان است که در ارائه‌ی متون متقن با آن دست به گریبان هستند. آذربایجان از کانون‌های مهم فرهنگ و هویت ایرانی اسلامی است و در این کانون آثار متعددی توسط علما و اندیشمندان اسلامی در علوم مختلف نقلی و عقلی آفریده شده است که زینت‌بخش کتاب‌خانه‌های معتبر ایران و جهان است. از این رو آذربایجان دارای کتاب‌خانه‌های متعددی در گذشته بوده است.^۱ از جمله آثار سترگ موجود، که نشانگر شکوفایی فرهنگ علم و ادب ایرانی این سامان است، می‌توان به سفینه تبریز اشاره کرد که در اوایل قرن هشتم هجری توسط دانشوری فرهیخته به نام ابوالمجد محمد ابن مسعود تبریزی در بیش از دویست رساله تألیف شده است. اینک نیز کتاب‌خانه‌هایی چون کتاب‌خانه‌ی مرکزی تبریز^۲، کتاب‌خانه‌ی آیت‌الله شهید قاضی طباطبایی^۳ و مدرسه طالبیه تبریز، مدرسه‌ی نمازی خوی غیره^۴ گواه این گذشته‌ی پرافتخار است.

پس از تأسیس دانشگاه تبریز، دانشگاه تبریز هم متأثر از محیط فرهنگی تبریز، یکی از کانون‌های مهم ادیبان و پژوهشگران سرشناس و نامی ایران چون، آیت‌الله میرزا عبدالله مجتهدی^۵، میرزا جعفر سلطان‌القرایی، ترحانی‌زاده، حاج محمد و حاج حسین نخجوانی^۶، منوچهر مرتضوی، قاضی طباطبایی... گردید.^۷ خوشبختانه ریاست فرهیخته و فرزانه دانشگاه تبریز، دکتر